

Як бачимо, питома вага державного сектору у 2005-2006 рр., розрахована за запропонованою нами методикою, практично не відрізняється. Тобто немає такого коливання, яке є в офіційній методиці. Тому вважаємо, що така методика розрахунку більш прийнятна та відображає реальний розмір ДСЕ, який не може за рік істотно змінитися. Далі простежується незначне скорочення обсягів ДСЕ, що підтверджується як офіційними даними, так і проведеними нами розрахунками.

Висновки. Таким чином, у ході аналізу вітчизняної Методики визначення питомої ваги ДСЕ в економіці, виявлено низку недоліків, пов'язаних із використанням у розрахунках надто великої кількості показників, два з яких частково дублюють один одного. Для їх усунення пропонуємо визначити його питому вагу як середнє арифметичне питомої ваги кількості працівників, обсягу реалізованої продукції та залишкової вартості основних засобів і нематеріальних активів. Перевагою такого підходу є те, що при оцінці масштабу ДСЕ враховуються найважливіші чинники: два макрофактора (праця і капітал) та результат їх поєднання (випуск).

Запропонована методика може слугувати основою для формування обґрунтованої величини ДСЕ в економіці України та розробки Концепції управління державним сектором економіки України.

Література

1. Длугопольський О.В. Теорія економіки державного сектора : навч. посібн. / О.В. Длугопольський. – К. : Вид. дім. "Професіонал", 2007. – 592 с.
2. Мельник А.Ф. Публічний сектор і державна політика в демократичному суспільстві : монографія / А.Ф. Мельник, О.В. Длугопольський. – Тернопіль : Вид-во "Економічна думка", 2008. – 240 с.
3. Балацкий Е.В. Российская модель государственного сектора экономики : монография / Е.В. Балацкий, В.А. Конышев. – М. : ЗАО "Изд-во "Экономика", 2005. – 390 с. [Электронный ресурс]. – Доступный с <http://www.kapital-rus.ru/index.php/articles/article/181135>
4. Про затвердження методики визначення питомої ваги державного сектору в економіці: Наказ Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції України, Державного комітету статистики, Фонду державного майна України від 4.11.2003 р., № 307/375/1963 // Офіційний вісник України : укр. інформ. бюлетень. – 2003. – № 48. – С. 292.
5. Питома вага державного сектору в економіці за 2005-2012 роки // Офіційний сайт Міністерства економіки України. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=36252.
6. Кузьменко Л.М. Государственный сектор в экономике Украины : монография / Л.М. Кузьменко, Л.Г. Червова, А.А. Дорофеева, Д.Н. Медведев. – Донецк : НАН Украины. Ин-т экономики пром-сти, 2007. – 256 с.

Тенюх З.И. Методические подходы к определению масштабов государственного сектора экономики

Рассмотрен международный опыт определения масштаба государственного сектора в экономике страны, критически проанализирована отечественная методика определения удельного веса государственного сектора в экономике и предложены пути ее совершенствования. Проанализированы масштаб, структура и динамика государственного сектора экономики Украины.

Ключевые слова: государственный сектор экономики, масштаб государственного сектора, структура государственного сектора, эффективность, количественные и относительные показатели оценки, интегральный показатель.

Tenyukh Z.I. Methodological approaches to determining the size of the public sector

The article describes the international experience to determine the extent of the public sector in the economy, critically analyzed the domestic method of determining the share of public sector in the economy and ways to improve it. Analyzed the scale, structure and dynamics of the public sector of the economy of Ukraine.

Keywords: the public sector of the economy, the scope of the public sector, the structure of public sector efficiency, quantitative and relative performance evaluation, integrated indicator.

УДК 336.76

Здобувач І.Є. Трюх¹ – Львівська КА

ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД ЗДІЙСНЕННЯ БАНКІВСЬКИХ ОПЕРАЦІЙ ЩОДО НАДАННЯ СПОЖИВЧИХ КРЕДИТІВ

Розглянуто іноземний досвід здійснення банківських операцій щодо надання споживчих кредитів і розвитку ринкової інфраструктури, пов'язаної з наданням споживчих кредитів населенню. Зроблено аналіз середніх процентних ставок за споживчими кредитами у країнах Євросоюзу. Оцінено роль споживчого кредитування за кордоном та в Україні. Розглянуто позитивні та негативні наслідки активного розвитку споживчого кредитування.

Ключові слова: банківські операції, споживчий кредит, форми кредиту, кредитний продукт, небанківські кредитно-фінансові установи, ринкова інфраструктура.

Постановка проблеми. На сучасному етапі економічного розвитку важливе місце належить удосконаленню форм кредиту та формуванню ефективної кредитної системи.

Значну роль у задоволенні виникаючих потреб населення, у підвищенні його життєвого рівня, у забезпеченні соціально-економічного розвитку країни відіграє така форма кредиту, як споживчий кредит, що надається населенню для задоволення різноманітних споживчих потреб.

Проте питання кредитування населення на споживчі потреби в умовах ринкової економіки потребують подальших досліджень. На особливу увагу заслуговує впровадження нових кредитних продуктів, що надаються населенню України, з урахуванням іноземного досвіду банківських і небанківських кредитно-фінансових установ, а також розвитку ринкової інфраструктури, пов'язаної з наданням споживчих кредитів населенню.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Питання, які стосуються кредитування населення на споживчі потреби, висвітлено у працях таких вчених: Б. Едвардса, Ж. Матука, Е. Ріда, П. Роуза, М. Шульте, К.-Д. Якоба; В. Захарова, А. Казімагомедова, О. Лаврушина, Г. Панової, В. Лагутіна, А. Мороза, М. Савлука, О. Боднара, А. Базилевича та інших.

Виклад основного матеріалу. Найбільшого розвитку споживче кредитування за кордоном набуло у 20-ті роки ХХ ст. у США, Канаді, Англії та Австралії, а з середини 50-х років – у ФРН, Франції, Італії та інших європейських країнах, а трохи пізніше у Японії під впливом посилення розриву між зростаючими можливостями виробництва й обмеженими рамками платоспроможного попиту населення.

¹ Наук. керівник: проф. Г.І. Башнянин, д-р екон. наук

На сьогодні найвищий рівень обсягів споживчого кредитування зафіксовано у країнах Азії, на другому місці – країни Європи, на третьому – Латинської Америки. Зазначимо, що у розвинених країнах споживче кредитування приносить банкам левову частку доходів, адже майже всі великі покупки відбуваються в кредит. У Європі кількість людей, що користуються споживчими кредитами, у 50 разів перевищує російські показники, а в США – у 75 разів.

Для того, щоб визначити ситуацію, яка склалася на ринку споживчого кредитування у зарубіжних державах, розглянемо їхні основні умови кредитування населення. Вирішальну роль у цьому питанні відіграє ціна кредиту. Якщо взяти, наприклад, кредит на купівлю автомобіля у Великобританії, то ціна його становить 2-3 % на рік, тоді як у Росії – до 35-50 % річних [5].

Щодо ситуації у США, то близько 90 % нових автомобілів купують у кредит. Як правило, кредитує покупця сам виробник. Типові терміни кредитування – 2, 3 або 4 роки із щомісячною виплатою від 300 до 600 дол. Розмір першого внеску залежить від вартості автомобіля та становить 5-10 %. У Великобританії вартість таких кредитів не перевищує 5-6 % річних. Кредит на покупку автомобіля оформляють, як правило, на 3 роки. При цьому ціна автомобіля збільшується приблизно на 8-10 %. Французи за кредит на купівлю автомобіля платять 7-8 % на рік, на покупку побутової техніки – близько 10 %. Споживчі кредити в Німеччині коштують від 9 до 12 % річних (за умови, що кредит видається на 3 роки). Якщо клієнт банку має вагомий перший внесок, то він зможе одержати кредит під 5-6 % річних [1].

Згідно з даними статті "Consumer affairs: European Parliament to vote on Consumer Credit Directive від 16.01.2013, у табл. наведено середні процентні ставки за споживчими кредитами у країнах Євросоюзу [7].

Табл. Середні процентні ставки за споживчими кредитами у країнах Євросоюзу

№	Країна	Ставки споживчих кредитів, %
1	Австрія	7,00
2	Бельгія	7,90
3	Фінляндія	6,30
4	Франція	7,10
5	Німеччина	8,00
6	Греція	10,00
7	Ірландія	6,80
8	Італія	9,40
9	Португалія	12,20
10	Словенія	8,70
11	Іспанія	9,40
12	Нідерланди	8,90

Джерело: складено на основі [7]

Отже, з табл. бачимо, що найменші ставки за споживчими кредитами спостерігаються у Фінляндії, Ірландії, Австрії та Франції, тому саме в цих країнах найвигідніше брати кредит, оскільки витрати населення за цими кредитами будуть найменшими. Деякою мірою більші процентні ставки за кредитами населенню у таких країнах, як Португалія, Греція, Італія та Іспанія.

Якщо розглядати ситуацію у країнах Центральної та Східної Європи, то цікавить населення до кредитування останніми роками тут постійно зростає у зв'язку з підвищенням життєвого рівня і зниженням відсоткових ставок місцевих банків. З одного боку, збільшення об'ємів споживчого кредитування – це хороша ознака для країн з ринковою економікою, що розвивається, вона свідчить про сприятливий вплив вступу в Євросоюз, але, з іншого боку, з ростом кредитної активності підвищується також і небезпека ризику як для фінансових інститутів, так і економіки загалом. Звичайно ж, швидка кредитна експансія в цих країнах без ризику, надання кредитних послуг у країнах з ринковою економікою, що розвивається, небезпечно через нестійку політичну ситуацію та можливих економічних та фінансових криз. Тому ймовірність непередбачуваних витків в економічному розвитку країн Центральної і Східної Європи дуже висока. Про це свідчать як макро-, так і мікроекономічні показники цих країн [2].

Наприклад, такі країни як Болгарія, Хорватія, Румунія застосовували адміністративні заходи, для того щоб запобігти зайвому ризику, пов'язаному зі зростанням інтересу до кредитування. Отже, загалом кредитне зростання, яке ми спостерігаємо в Центральній і Східній Європі, характеризує вихід на вищий рівень кредитної культури, такої, яка існує в іншій частині Європи [6].

Що стосується Росії, то тенденція до росту обсягів споживчого кредитування у цій країні зберігається вже не один рік. За різними даними, неповернення кредитів зараз становить усього 3-6 %, що нижче, ніж у Польщі або в Чехії. За оцінками банківських аналітиків, у десятку нинішніх лідерів споживчого кредитування в Росії входять 4 банки з іноземною участю в капіталі [6].

Для того, щоб оцінити роль споживчого кредитування за кордоном та в Україні, розглянемо рисунок.

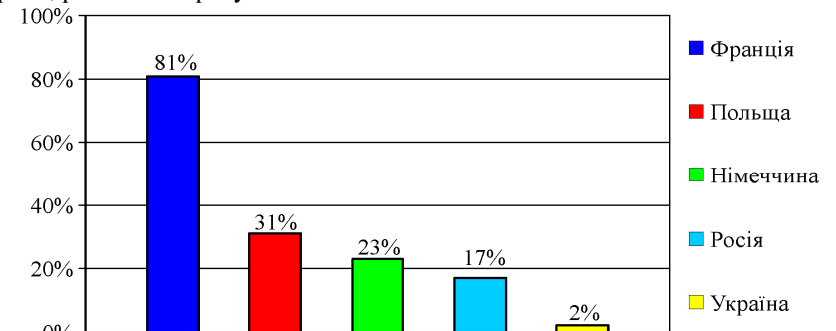

Рис. Частка споживчих кредитів у складі ВВП за кордоном та в Україні (складено на основі [1])

Отже, з рис. видно, що найбільшу частку споживчі кредити у складі ВВП займають у Франції – 81 %. У Польщі споживчі кредити становлять 31 % ВВП, Німеччині – 23 %, Росії – 17 % і в Україні – 2 %.

В Україні на сучасному етапі також спостерігається бурхливий розвиток споживчого кредитування. Розглянемо позитивні наслідки активного розвитку споживчого кредитування, до яких належать нарощування обсягів кредитних портфелів. Банківські установи мають змогу отримувати більшу доходність від

здійснення операцій з кредитування фізичних осіб порівняно з кредитуванням юридичних осіб, цим самим використовуючи нові джерела для зростання прибутковості та власного капіталу. Банки збільшують кількість своїх філій, представництв, розробляють нові банківські продукти та технології, створюють нові робочі місця з метою комплексного обслуговування фізичних осіб.

Своєю чергою, основним негативним чинником, що здійснює вплив на фінансову систему України, є занадто високі для країн, що розвиваються, темпи росту простроченої заборгованості. За даними Національного банку України, на 01.01.2013 зростання простроченої заборгованості становило 142 %, порівняно з даними станом на 01.01.2012, а станом на 01.02.2013 цей показник зріс вже на 10 %. Ці вражаючі темпи зростання простроченої заборгованості поки що не чинять істотного впливу на банківську систему, оскільки частка простроченої заборгованості становить 1 % від загального обсягу наданих кредитів, та пояснюється тим, що темпи зростання обсягів наданих кредитів перевищують темпи зростання простроченої заборгованості. Але така картина не може бути постійною, тому що кожний ринок, зокрема і ринок кредитування фізичних осіб, в певний час досягає стадії насичення, що призводить до уповільнення темпів його зростання. За прогнозами аналітиків фінансово-кредитних установ України, у 2013 р. частка неповернутих кредитів у середньому досягне 5 % та має тенденцію до зростання [4].

Ця негативна тенденція по своїй суті спричинена досить низькою якістю кредитних портфелів банків з кредитування фізичних осіб. Прагнення банків отримати високі прибутки від своїх операцій протягом короткого проміжку часу та прагнення швидкими темпами завоювати значну частину ринку кредитування фізичних осіб підштовхує їх на економічно необґрунтоване підвищення кредитного ризику. Зокрема, це впровадження банками так званих скорингових систем, які дають змогу фізичній особі за досить малий проміжок часу отримати кредит, надавши при цьому мінімальний пакет документів, що не дає змоги банку здійснити належний аналіз платоспроможності позичальника, перевірити позичальника з погляду банківської безпеки, та перевірити надані банку документи на достовірність. Крім того, повністю відсутній належний обмін інформацією між фінансово-кредитними установами з приводу позичальників, які мають негативну кредитну історію, суть якого полягає в унеможливленні отримання фізичними особами кредитів за наявності у них проблем за раніше отриманими кредитами в різних фінансово-кредитних установах. Проаналізувавши наведені дані та тенденції, можна зробити висновок про те, що банківські установи нашої держави мають переглянути принципи та підходи до процесу кредитування фізичних осіб. Банкам України необхідно впроваджувати більш детальний та виважений аналіз платоспроможності позичальників, значно посилити контроль підрозділів банківської безпеки за кредитами, що надаються фізичним особам. Крім того, на загальнодержавному рівні необхідно розпочати роботу стосовно функціонування в повному обсязі бюро кредитних історій. Таким чином, лише комплексний підхід до вирішення зазначених проблем може призупинити швидкі темпи зростання простроченої кредитної заборгованості в банківській системі держави.

Важливо також здійснити аналіз світового досвіду іпотечного кредитування житлової сфери, оскільки це дасть змогу оцінити, що українські банки повинні перейняти у цій сфері кредитування для вдосконалення системи житлового кредитування населення. Загалом, середня забезпеченість громадян України житлом сьогодні в 2-3 рази менша, ніж у розвинених країнах світу.

У країнах Євросоюзу до 80 % усіх кредитів видається під заставу нерухомості, що свідчить про розвиненість економіки. Терміни кредитування достатньо тривалі, кредитні відсотки змінюються під впливом макроекономічних процесів.

У Німеччині для одержання кредиту на житло позичальнику необхідно лише подати в банк копії документів, що підтверджують право власника на майно, яке й забезпечує кредит. Розмір кредиту залежить від вартості об'єкта, його забезпечення, тобто від вартості майна заставодавця. Такі кредити надаються іпотечними банками і звичайними ошадними касами на тривалий термін – до 30 років. Через кожні 5 років процентна ставка за ними переглядається. Також у цій країні є можливість отримати пільгові кредити для родин з обмеженими доходами [7]:

- 1) кредити першої необхідності видаються особам із низькими доходами, є безпроцентними і супроводжуються виплатою субсидій (близько 40 тис. помешкань);
- 2) кредити другої необхідності надаються особам із середніми доходами.

У Франції пільгові кредити мають назву "пільгові кредити на вступ у право власності" і використовуються для фінансування вступу в право власності родин з низькими доходами. Такі кредити видаються під тверду чи плаваючу ставку терміном на 20 років.

Пільгові кредити в Італії видаються інститутами земельного кредиту терміном не більш як на 25 років. Їх розмір наближається до 100 % витрат, із них придбання житла. Процентні ставки за такими кредитами знижуються залежно від коштів, якими володіє позичальник.

В Іспанії значного поширення набули кваліфіковані житлові кредити. Вони видаються органами державного (офіційного) кредиту і приватними установами на вигідніших умовах порівняно з ринковими як щодо процентних ставок, так і щодо терміну погашення кредиту. Для стимулювання видачі цих кредитів різними кредитними установами фінансові органи насамперед звільняють їх від необхідності мати обов'язкові резерви для таких цілей.

У Великобританії кредитори пропонують кредити на придбання житла зі строком виплати майже до 60 років. Так, іпотечні кредити зі строками виплати до 57 років пропонує другий за величиною кредитор Великобританії – компанія "Abbey". Компанія "Tesco" пропонує кредити строком на 52 роки. Потреба у збільшенні строку виплати зумовлена тим, що за середньої ціни на нерухомість у Великобританії в 211 тис. фунтів щомісячні виплати за кредитом на 25 років стали надто великими для британців.

Проте такий режим кредитування не користуватиметься попитом у зв'язку з тим, що, на перший погляд, ці умови кредитування видаються вигідними, але насправді це далеко не так – сума виплат за кредитом за 57 років може становити до 100 тис. фунтів понад вартість нерухомості. Наприклад, взявши позику на 150 тис. фунтів стерлінгів строком на 25 років під відсоткову ставку 6,75 %

річних, позичальник повинен буде заплатити 160 тис. за відсотками. Водночас відсотки за іпотечним кредитом на 57 років становитимуть 280 тис. [7].

Для порівняння: в Україні максимальний строк кредитування під заставу житла становить 20 років. Середня номінальна відсоткова ставка за іпотечними кредитами в національній валюті становить 16,8 % річних, у доларах США – 12,2 %. Ефективна ставка зафіксувала своє значення 18,2 % та 13,4 % річних для гривневих та доларових кредитів відповідно. Протягом двох останніх десятиріч відсоткові ставки за кредитами на житло в багатьох країнах знизилися від рівня 14-18 % річних. Наприклад, в Європі та США нині середні іпотечні ставки не перевищують 8 % річних. В Італії, Франції, Норвегії, Швеції, Данії та Нідерландах кредити видаються під 5 %, у Великобританії, США, Німеччині – під 6 %, в Іспанії, Швейцарії та Фінляндії – під 3,5 % [3, 28-35].

Аналізуючи світовий досвід іпотечного кредитування житлової сфери, можна дійти висновку, що в Україні можливе застосування тих моделей іпотечного кредитування, що поєднують у собі кращі елементи класичної американської іпотеки, німецької системи заощаджень, дореволюційних позикових кас і радянських житлово-будівельних кооперативів.

Загалом потрібно зауважити, що важливими умовами реалізації класичних моделей іпотечного кредитування є стабільність економіки, надійність та ефективність фінансово-кредитної системи, наявність розвинутого ринку цінних паперів, висока платоспроможність населення і найголовніше – активна участь держави як гаранта стабільності всієї системи відносно під час іпотечних операцій.

Висновки. Отже, дослідження іноземного досвіду здійснення банківських операцій щодо надання споживчих кредитів дає змогу узагальнити та забезпечити його використання банками України. Сьогодні у країнах Євросоюзу та США спостерігається бум споживчого кредитування і, оцінюючи умови їхнього кредитування з умовами кредитування банків України, то за кордоном процентні ставки за споживчими кредитами є значно меншими. Досить розвинене кредитування населення на купівлю житла, терміни кредитування є достатньо тривалими, є можливість отримати пільгові кредити для сімей з обмеженими доходами. Усе це свідчить про розвиток банківської системи і кредитних взаємовідносин населення та іноземних банків.

Література

1. Бум споживчого кредитування залучає західних інвесторів. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.phil.com.ua>.
2. Обговорення проблем сучасного споживчого кредитування // Матеріали круглого столу. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.poglyad.com>
3. Іванілов О.С. Іпотечне кредитування у країнах Західної Європи, США та України / О.С. Іванілов, М.В. Тітенкова // *Фінанси України* : журнал. – 2007. – № 4. – С. 28-35.
4. Офіційний сайт Асоціації українських банків. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.aub.com.ua>
5. Офіційна інтернет-сторінка Державної іпотечної установи. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.ipoteka.gov.ua>.
6. Спірідонова І.Л. Кредитний ризик-менеджмент для економіки, що розвивається у Центральній та Східній Європі / І.Л. Спірідонова, Д.І. Ільков. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rusnauka.com>.
7. Consumer Affairs: European Parliament to vote on Consumer Credit Directive (Wednesday 16th January 2013). [Electronic resource]. – Mode of access <http://www.europa.eu>.

Труш І.Е. Иностранный опыт осуществления банковских операций по предоставлению потребительских кредитов

Рассмотрены зарубежный опыт осуществления банковских операций по предоставлению потребительских кредитов и развитие рыночной инфраструктуры, связанной с предоставлением потребительских кредитов населению. Сделан анализ средних процентных ставок по потребительским кредитам в странах Евросоюза. Оценена роль потребительского кредитования за рубежом и в Украине. Рассмотрены положительные и отрицательные последствия активного развития потребительского кредитования.

Ключевые слова: банковские операции, потребительский кредит, формы кредита, кредитный продукт, небанковские кредитно-финансовые учреждения, рыночная инфраструктура.

Trush I.Ye. Foreign experience of realization of bank transactions is in relation to the grant of consumer credits

Foreign experience of realization of bank transactions in relation to the grant of consumer credits and development of market infrastructure, related to the grant of consumer credits a population is examined. The analysis of the average interest rates on consumer loans in the EU. Reviewed the role of consumer lending abroad and in Ukraine. Positive and negative effects of active development of consumer credit.

Keywords: bank transactions, consumer credit, credit forms, credit product, unbank credit-financial establishments, market infrastructure.

УДК 330.1

Аспір. І.Р. Хміль¹ –

Інститут регіональних досліджень НАН України

АНТИМОНОПОЛЬНА ПОЛІТИКА В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТА МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Проаналізовано дії держави у сфері антимонопольного регулювання на ринку продовольчих товарів. Сформульовано проблеми цього ринку, які не забезпечують його сталого розвитку. Висвітлено вплив монополій та їхніх зловживань на ринок продовольства. Визначено основні напрями діяльності держави для регулювання процесів на ринку.

Ключові слова: ринок продовольчих товарів, монополії, недосконале конкурентне середовище, антимонопольне регулювання ринку продовольства, державне регулювання ринку.

Вступ. Сталий розвиток підприємств харчової промисловості є запорукою забезпечення населення країни доступними та якісними продуктами харчування. Сьогодні Україна недостатньо привабливо виглядає на тлі розвинених країн світу за якісно структурними ознаками споживання продовольства. Це зумовлено ситуацією на вітчизняному ринку продовольчих товарів, де спостерігають монополізаційні процеси, низьку конкурентоспроможність національних продуктів та незбалансованість взаємовідносин між сільськогосподарськими виробниками та підприємствами переробної промисловості й торгівлі, а також між рівнем і обсягами виробництва та споживання продуктів.

Варто визнати, що ринкова економіка може вирішувати проблеми самостійного регулювання економічних пропорцій у господарському комплексі, зокрема – на продовольчому ринку, лише за умови ефективного виконання державою своїх функцій, спрямованих на захист економічної конкуренції.

¹ Наук. керівник: доц. В.В. Борщевський, канд. екон. наук